

COMUNICĂRI

Tatiana MĂRGĂRINT

VIAȚA ÎN DETENȚIE. ANTROPOLOGIA COTIDIANULUI

DOI: doi.org/10.5281/zenodo.3956777

Rezumat

Viața în detenție. Antropologia cotidianului

Gestionarea defectuoasă a spațiului, profilul persoanelor în detenție, infracțiunea ca criteriu comun, imposibilitatea de a gestiona eficient un număr mare de persoane simultan, permit perpetuarea subculturii penitenciare cu tradițiile sale, ierarhie deosebită, argou, norme informale, fond informal al deținuților etc. Depășirea relațiilor negative dintre straturile informale poate fi realizată prin schimbarea orientării valorice a celor care ispășesc pedeapsa. Subcultura penitenciară împarte deținuții în categorii informale, stratificarea respectivă din start face existența deținuților să se bazeze pe relații de conflict. Ispășirea pedepsei se transformă pentru categoriile neprivilegiate într-un stres, însoțit de ostilitate, sentiment de inferioritate etc. Deținuții se supun normelor informale adoptând gesturi, ținută, expresii, roluri, din teama de sancțiuni. Argoul este parte a interacțiunii verbale, rar utilizat în scris; presupune prezența informalului, deseori nerespectarea sau sfidarea formalului; este un vocabular al comunității deținuților care se modifică rapid în cazul în care prea multe din el se cunoaște. Argoul sporește coeziunea grupului și separă pe cei din grup de cei aflați în afara grupului.

Cuvinte-cheie: detenție, subcultură penitenciară, argou, folclor penitenciar, norme informale.

Резюме

Жизнь в заключении.**Антропология повседневности**

Неправильное управление пространством, профиль заключенных, правонарушение как общий критерий, неспособность эффективно управлять большим количеством людей одновременно – все это ведет к упрочению тюремной субкультуры с ее традициями, особой иерархией, сленгом, неформальными правилами, неформальной стратификацией заключенных и т. д. Преодоление негативных отношений между заключенными может быть достигнуто путем изменения ценностной ориентации тех, кто отбывает наказание. Пенитенциарная субкультура делит заключенных на неформальные категории, соответствующая стратификация с самого начала обуславливает существование задержанных в конфликтных отношениях. Отбывание наказания превращается для «непривилегированных» категорий заключенных в стресс, сопровождающийся враждебностью, чувством неполноценности и т. п. Задержанные, опасаясь мер воздействия, подчиняются неформальным нормам, принимая жесты, манеру держать себя, выражения, роли. Сленг является частью словесного

взаимодействия, редко используя в письменной форме; он предполагает наличие неформального, часто несоблюдение формального или пренебрежение им; это словарь сообщества заключенных, который быстро меняется в том случае, если становится известным слишком многим. Сленг повышает групповую сплоченность и отделяет тех, кто входит в группу, от находящихся вне ее.

Ключевые слова: заключение, тюремная субкультура, сленг, пенитенциарный фольклор, неформальные нормы.

Summary

Life in detention. The anthropology of everyday life

Defective management of space, profile of detainees, crime as a common criterion, inability of employees to manage a large number of people simultaneously, allow the perpetuation of the prison subculture with its traditions, special hierarchy, slang, informal rules, informal stratification of detainees, etc. Overcoming the negative relationships between the informal layers can be achieved by changing the value orientation of those serving the sentence. The penitentiary subculture divides detainees into informal categories; the respective stratification from the beginning makes the existence of detainees to be based on conflict relations. Atonement for punishment turns for the underprivileged into stress, accompanied by hostility, feelings of inferiority, etc. Detainees submit to informal norms by adopting gestures, dress, expressions, roles, for fear of sanctions. Slang is part of the verbal interaction, rarely used in writing, involves the presence of the informal, often non-compliance or defiance of the formal, it is a vocabulary of the detainee community that changes rapidly if too much of it is known. Slang enhances group cohesion and separates those in the group from those outside the group.

Key words: detention, prison subculture, slang, penitentiary folklore, informal norms.

Introducere

Detenția unei persoane presupune că acesta este plasat într-un mediu în care acceptă un anumit mod de trai, gândire, apreciere, comportament, relații interpersonale care sunt în conformitate cu subcultura penitenciară. În mediul carceral un element al subculturii este argoul, prin intermediul căruia înțelegem celelalte elemente ale subculturii cum sunt stratificarea specifică, normele informale, porecla, tatuajul etc.

O lucrare sugestivă în studiul vieții în detenție îi aparține lui V. M. Anisimov, „Криминальная

субкультура и ее нейтрализация в исправительных учреждениях России” (1998), în care este analizată subcultura criminală existentă în penitenciarele din Rusia, specificul relațiilor informale dintre deținuți, elementele subculturii: argoul, tatuajul, porecele, jocurile etc. V. Sereda, V. Toncoglaz, I. Plohotniuc, L. Boliuh în 2002 publică un îndrumar „Криминальная субкультура” cu o analiză a normelor informale penitenciare și a normelor criminale. Lucrarea dată este propusă drept sursă pentru pregătirea teoretică a angajaților din sistemul penitenciar din Republica Moldova. În 2006 apare lucrarea „Mediul penitenciar românesc. Cultură și civilizație carcerală” în care sociologul Ș. Bruno prezintă elementele culturii penitenciare: simbolurile, ritualurile, argoul, etc. în urma realizării a sute de interviuri cu deținuți și membri ai personalului din penitenciarele românești, precum și a analizei documentelor, lucrărilor publicate în domeniu. În 2018 în Republica Moldova a fost realizată o cercetare sociologică de către A. Gasparyan, G. Slade, J. Van Poecke, V. Zaharia a cărei rezultate le regăsim în raportul acestui studiu „Baseline Study into Criminal Subculture in Prisons in the Republic of Moldova”. Acești autori abordează subiectul vieții în instituțiile penitenciare, relația dintre subcultura criminală și violență, normele informale recunoscute de către angajații și deținuții din instituțiile penitenciare din Republica Moldova etc.

Scopul principal al cercetării este analiza elementelor subculturii penitenciare precum argoul, stratificarea specifică, tatuajul, fondul comun al deținuților, normele informale etc. În cadrul activității de teren am aplicat metoda interviului individual, complementată de metoda observației directe în penitenciarele și izolatoarele de urmărire penală. O parte de interviuri au fost realizate cu deținuți în penitenciarele din Republica Moldova: femei și bărbați, adulți și minori, o altă parte de interviuri individuale a vizat grupul persoanelor eliberate din detenție, unii dintre care și-au ispășit pedeapsa în penitenciarele din Rusia. Pentru o comunicare eficientă cu grupul-țintă al cercetării, au fost respectate următoarele principii etice: acordul informat; protecția bunăstării psihologice; contribuțiile individuale a celor intervievați; confidențialitatea răspunsurilor individuale etc. Perioada realizării cercetării de teren în instituțiile penitenciare este 2014–2019.

Tabel. Categoria de persoane interviuate

Nr.	Categoria de intervievați	Genul interviuatului	Numărul interviurilor
1	Persoane eliberate din penitenciarele din Rusia	Bărbați	3

2	Persoane eliberate din penitenciarele din Republica Moldova	Bărbați	6
		Femei	5
3	Deținuți minori	Bărbați	6
4	Tineri eliberați din penitenciarul pentru minori	Bărbați	2
5	Angajați ai penitenciarelor	Femei/ Bărbați	14

Realizarea activității de teren a fost însoțită de câteva piedici printre care dificultatea de a convinge deținuții, persoanele eliberate de a accepta să participe la interviu, chiar dacă le-am vorbit despre asigurarea confidențialității. Toți deținuții și persoanele eliberate ne-au spus sau ne-au dat de înțeles că despre viața în penitenciar nu se vorbește deoarece este interzis de normele informale. Informația relatează în primele interviuri a fost greu de înțeles pentru că intervievații utilizau multe expresii argotice și era necesar de a concretiza cele spuse de către ei etc. Următoarele discuții au fost mai ușor de realizat, cu o mai mare înțelegere a celor relatate. Majoritatea persoanelor eliberate au fost deschise atunci când i-am întrebat despre straturile informale și fondul comun al deținuților „obșeac”, însă deținuții intervievați au confirmat că este o așa realitate în penitenciar, fără a oferi amănunte.

Rezultate obținute

Argoul

Celebrul savantul român Iorgu Iordan consideră că este necesară diferențierea dintre argoul răufăcătorilor (considerat argou propriu zis) și argoul școlăresc sau milităresc (descrise drept limbaje speciale), întrucât ea corespunde unei deosebiri terminologice însemnate: pentru limbajul studenților, elevilor, soldaților, termenul potrivit este acela de „jargon” sau limbaj special, rămânând să se numească *argou* numai vorbirea răufăcătorilor. „Cu alte cuvinte, se numește argou doar ansamblul faptelor lingvistice al căror semnificație denotă încifrarea voluntară și care se manifestă numai în conversațiile dintre răufăcători. Pe aceeași linie de interpretare, identitatea jargonului este dată fie de lipsa, fie de manifestarea accidentală a ocultării semnificațiilor. Atât argoul, cât și jargonul se încadrează, din punctul de vedere al particularităților lingvistice, în tipologia limbajelor speciale” [4, pp. 88-89].

Limbajul deținuților din Republica Moldova conține cuvinte, expresii practic în întregime preluate din limba rusă. Unele din aceste cuvinte sunt intrate în vorbirea curentă, precum: *stucaci* – persoană care denunță; *hata* – casă, apartament, celulă din penitenciar; *pricol* – glumă; *bratan* – frate; *cefir* – ceai infuzat pentru a se consuma fără ai adăuga apă; *nișteac* –

bine; *coliosa* – pastile, droguri sub formă de pastile; *loh* – prost, victimă etc. Cuvintele date sunt folosite de adolescenți cu scopul de a se integra în grupurile lor, pentru a fi percepuți duri, independenți, maturi. Adulții le folosesc cu scopul de a mai colora discuția, de a anima, de a arăta că pot fi informali, pentru a demonstra duritate într-o anumită situație.

Prin intermediul argoului deținuții consolidează și transmit din generație în generație principiile de comportament și modul de existență a „comunității penitenciare” astfel stabilizând relațiile subculturale în locurile de detenție. Argoul, diverse simboluri folosite în transmiterea de informații permit de a proteja grupul și de a organiza în comun activități interzise, neacceptate social.

În cadrul cercetărilor de teren realizate, deținuții au utilizat diverse expresii argotice care sunt evidențiate de autorii ce abordează tematica subculturii criminale. Argoul folosit de deținuți indică clar structurile existente în penitenciar, normele informale din penitenciar care necesită a fi respectate cu strictețe, sancțiunile care urmează în caz de nerespectare a normelor.

Casetă. Fragmente din interviuri în care un deținut minor și tineri eliberați folosesc elemente de argou

Atunci când venea un deținut nou, băieții din cameră (în penitenciarul Nr. 13 erau câte 5–6 persoane în cameră) aveau o „*obșenie*” (comunicare), unde se puneau „*poniatii*” (norme de conduită), care este „*zapretul*” (interdicții), și „*sprosul*” (solicitări, valori materiale). Dacă persoana înțelege și încalcă regulile, atunci este bătut; se întâmplă că unii se consideră fără motiv mai superiori decât alții – „*drabuha*” – atunci „se disumflă roțile”. *Minor penitenciarul Goian.*

La minori viața este mai simplă, acolo poți să fii ori *blatnoi*, ori *neputevii*, ori *obijenii*. *Blatnoi* el este de alde *crutoiu*, nu lucrează, nu face în genere nimic, stă cu pedalele în sus.

Neputiovii el este om simplu, el *șnîrește*, adică: „Băi, fă-mi un ceai, băi, spală hainele” un așa fel de om. El ca și cum ar fi slugă. El nu este *obiazan*, dar dacă el *chică* cu oameni de alde *blatniie*, el trebuie să facă lucrul acesta, că el nu are voie să ridice mâinile. Ei pot lucra și la bucătărie. *Tânăr eliberat.*

Sunt *pastanove* pentru fiecare categorie de deținuți. Dar sunt *pastanove* pentru toți: nu trebuie să *dopustească bespredel* de ex. omul când se odihnește, nu ai voie să îl atingi, cât de important nu ar fi, nu ai voie să îl scoli din somn sau ceva de genul un chibrit la picioare. Pentru așa ceva foarte tare se bate. *Tânăr eliberat.*

Argoul ca limbaj neînțeles de către angajați, autorități, restul lumii este în permanentă modificare.

Asta pentru a putea fi și în continuare un limbaj care diferențiază de restul și protejează de ceilalți.

Folclorul carceral

Folclorul carceral este un alt element important prin care putem descrie, analiza viața din penitenciar. Autori precum V. Sereda, V. Toncoglaz, I. Plohotniuc, L. Boliuh consideră că folclorul carceral este totalitatea creațiilor literare, muzicale existente în spațiul penitenciar ale căror autor nu este cunoscut. Folclorul carceral abordează tematica libertății și dorinței de a o recăpăta, atitudinea față de mamă, atitudinea față de femeie, atitudinea față de activitatea criminală, atitudinea față de organele de drept, atitudinea față de sine etc. Folclorul carceral are în conținutul său diverse istorii, mituri povestite de către deținuți, în care condamnații sunt mai „șmecheri” decât cei care îi supraveghează [7, p. 100].

Cercetătorul român Bruno Ștefan afirmă că folclorul carceral este „o formă de exprimare a spiritualității unor grupuri marginale, ce valorizează acele lucruri pe care grupurile dominante, la un moment dat, într-o societate le interzic o dată cu arestarea, adică libertatea, dragostea, bunăstarea” [1, p. 56]. Temele centrale ale folclorului carceral sunt: disperarea, condamnarea nedreaptă, mama, femeia iubită, țigara etc. Suntem de acord cu aprecierea dată de către Bruno Ștefan că „folclorul penitenciar este unul anarhist, rebel, cultivând poetica subversiunii. Iar reacția autorităților față de el variază de la ignorare la dispreț” [1, p. 56].

În unul dintre interviurile realizate persoana eliberată din penitenciar a folosit o expresie, parte din folclorul penitenciar, a spus-o în rusă, chiar dacă e moldovean și discuția noastră a avut loc în limba română. Prin expresia dată a dorit să arate că el având statut superior în penitenciar nimic nu făcea, că în locul lui lucrează alți deținuți.

Casetă. Elemente din folclorul carceral

Без лоха, жизнь плоха (Fără de cel prost, viața nu este una reușită). Eu stăteam toată ziua cu pedalele în sus. Neputioviie și ceilalți, majoritatea, se ocupau cu confecționarea blocnoatelor, florilor, jurnalelor, ciotci și totul costă bani. Ori perezareadcă, ori bani în partea cealaltă, la larioce ceai, țigări etc. Eu știu să le fac, dar să le fac și să le vând cuiva, nu, nu merge. *Persoană eliberată din detenție, penitenciar RM.*

În penitenciare este ascultat *șansonul rusc*, această denumire este un eufemism introdus în anii 1990 atunci când *blatniacul* – gen de muzică care descrie viața grea a deținuților în penitenciare, a celor care sunt lipsiți de libertate de către autorități, a început să fie difuzat la radio și televiziuni. *Șansonul rusc* în mare parte constă din cântecele cu tematică în care este descrisă soarta grea a deținuților, despre

acea că nu își pot vedea mama ce are nevoie de susținere, despre copilul deținutului care crește fără tată, despre libertatea de care este lipsit, despre soarta care este dură cu deținuții minori, descriu reprezentanții lumii criminale din perspectivă pozitivă, descriu trăirile autorităților criminale care sunt la libertate sau sunt întemnițați etc. Preferințele muzicale ale unor persoane eliberate nu se schimbă foarte mult, argumentul principal invocat într-unul din cazuri este că 10 ani a ascultat doar asta și îi este greu să renunțe.

Este important de a cerceta acest fenomen care nu este inofensiv, chiar dacă pare, pentru a putea contribui la resocializarea deținuților.

Tatuajele

Studii privind tatuajele în penitenciare sunt puține, putem menționa autorii ruși și ucraineni preocupați de tematica dată: Arcady Bronnikov, criminolog rus care între anii 1963–1991 mergea la instituțiile penitenciare din Ural și Siberia unde aduna informație despre criminali și îi fotografia; Alexandr Kucinski vorbește despre tatuaj în lucrarea sa „Криминальная субкультура и ее нейтрализация в исправительных учреждениях России”; I. K. Alexandrov le analizează în „Очерки криминальной субкультуры. Краткий словарь уголовного жаргона”. Lucrările date au fost publicate cu tiraj redus și, practic, erau inaccesibile pentru cei interesați, astăzi însă pot fi găsite online.

Clasificarea tatuajelor deținuților poate fi făcută în funcție de diferite criterii:

- de gen: pentru femei, pentru bărbați, pentru ambele genuri;
- tematica desenului: religioase, istorice, politice, pornografice etc.;
- în dependență de partea corpului pe care este desenat tatuajul: piept, spate, mâini, picioare, etc.;
- conținutul mesajului: mesaj ascuns, mesaj cunoscut de ceilalți;
- valoarea pentru lumea criminală: valoroase – cu semnificație criminală; nevaloroase – fără semnificație criminală;
- tipul mesajului: desen, cuvânt, expresie.

Tematica, conținutul, tipul și valoarea mesajului tatuajelor se intersectează: imaginile religioase pot fi alături de mesajele politice; imaginile istorice să fie intersectate cu imaginile care au semnificație criminală etc.

V. M. Anisimkov în anul 1998, afirmă că tatuajele nu sunt făcute pentru decorare ci au o anumită semnificație. Cauzele aplicării tatuajelor pe care le indică autorul sunt:

- cei care sunt inițiați în ceea ce este subcultura penitenciară nu pot să nu urmeze tradițiile ei;

- mulți dintre condamnați își fac tatuaje pentru a imita pe ceilalți și din dorința de a se prezenta ca persoane experimentate în activitatea criminală;
- perioada îndelungată de izolare de societate, viața monotonă îi face pe unii deținuți să își dorească pe corp un simbol al viselor, al dorințelor, al exclusivității lor etc. [6].

Astăzi, însă, la distanță de aproximativ 20 de ani, din interviurile realizate în mediul penitenciar se observă că sunt făcute și tatuaje care au funcție estetică, de a decora corpul, nu neapărat cu semnificație. Astfel, dacă la început tatuajele aveau strict rolul de a marca statutul unei persoane în penitenciar, astăzi este suficient să placă și să fie frumoase în opinia deținătorului.

Casetă. Persoane eliberate privind semnificațiile tatuajelor

Tatuajele oferă informație despre om dacă știi să le citești. Unele au semnificație, altele nu. Nu este permisă tatuarea în penitenciar. *Persoană eliberată din detenție, penitenciar RM.*

Acuma nu au (semnificație), fiecare poate oricare tatuaj să î-și facă și nu o să fie nimic cum era în trecut. Asta e peste tot în Moldova. În Rusia mai este aceasta dar în Moldova nu este aceasta. *Persoană eliberată din detenție, penitenciar RM.*

Statutul înalt în penitenciar nu obligă astăzi de a avea tatuaj. Este sec. XXI, sunt tehnologiile informaționale, repede poate fi aflat statutul pe care îl are persoana în penitenciar. Nu este necesar să ai indiciile statutului pe corp. *Persoană eliberată din detenție, penitenciar Rusia.*

Tatuarea nu este permisă în penitenciar. Trebuie să fii atent să nu observe cei din administrație. *Persoană eliberată din detenție, penitenciar Rusia.*

Interzicerea realizării tatuajelor în închisoare, afirmă D. Le Breton în lucrarea sa „Semne de identitate. Tatuajul, piersingul și alte însemne corporale”, incită la încălcarea interdicției, apelând la precauții. Procesul de tatuare devine o afirmare a demnității personale, un gest de nesupunere față de reguli. Atât persoana care tatuează cât și clientul său î-și asumă riscul pedepsei, dar știu să folosească lacunele instituției pentru a-și realiza proiectul. Aceste momente sunt episoadele unei ceremonii secrete, care „deschid” zidurile închisorii și oferă deținutului o regăsimă a sinelui [3, p. 51].

Persoanele eliberate din detenție spun că pentru a face un tatuaj în penitenciar, este nevoie de ac, mină pentru pix, mic motorăș, persoană care să tatueze. O problemă care poate apărea este să se infecteze locul în care a fost bătut tatuajul, alta este să regrete tatuajul făcut. Cei care regretă anumite tatuaje, ca să se debaraseze de ele tatuează deasupra altceva.

Fondul comun, așa zisul „obșeac”

„Obșeac” este fondul comun al deținuților format din bani, produse alimentare, diverse articole, țigări etc., adunate de la cei aflați în detenție sau sunt aduse de unele persoane din afara penitenciarului (foști deținuți). Acești bani sau bunuri sunt distribuite la necesitate celor care ajung în detenție. Noțiunea de „obșeac” a apărut la sfârșitul anilor 1940 începutul anilor 1950 și semnifica taxă ilicită, impusă deținuților care lucrau în penitenciar, care varia între 1/3 și 2/3 din salariul lunar. „Obșeacul” a fost creat pentru a oferi sprijin material cauzei comune, pentru apărarea cauzelor comune și pentru a ajuta deținuții defavorizați.

În cadrul interviurilor realizate cu persoane eliberate din penitenciarele din Republica Moldova, ni s-a vorbit că deținuții pot oferi în „obșeac” tot ce este necesar pentru a organiza un trai decent din punct de vedere material. Există o anumită tensiune între două principii, voluntar și obligatoriu de a contribui la acest fond comun. A oferi în „obșeac” este pe de o parte benevol, pe de altă parte impus de către autoritățile din penitenciar pentru a avea un trai liniștit, pentru a nu fi percheziționat de angajați.

Casetă. Relatări despre fondul comun din penitenciar

Ca să poți fi lăsat să dormi în liniște, să ai un telefon mobil, pe care îl cumperi tot din banii tăi, trebuie să dai lunar anumită sumă de bani. Ei nu te impun prin violență, dar ei spun așa: „Dacă vrei telefon, trebuie să joci în cărți sau alte jocuri de noroc”, nu îți iau banii aceștia așa. Trebuie să plătești. Este diferență între instituțiile penitenciare. La Soroca 300–400 de lei dacă dădeai pe lună asta se considera normal, suficient. Dar la Leova chiar și o mie se considera puțin. În Soroca e un penitenciar mai greu, e mai mult regim și e mai complicat același telefon să îl cumperi și să îl aduci, deoarece aceasta tot prin intermediul angajaților totul se face. Când eu eram acolo era totul, totul era deschis, angajații nu puneau pe tine mâna. Era totul normal. Iar dacă e liniște și e totul bine înseamnă că trebuie și să plătești mai mult. Oricum o anumită sumă de bani se duce și angajaților. Asta cu siguranță, deoarece nu este posibil ca ei să te lase în pace pur și simplu și să nu facă percheziție, pur și simplu că ei asta nu-și doresc. Respectiv și o sumă mai mare trebuie să fie direcționată. Lor (autorităților din penitenciar) le este indiferent de la cine tu ai să ceri bani aceștia de la mama, de la tata. Dacă nu ai bani atunci te vor bate. Multe ce poate fi. *Persoană eliberată din detenție, penitenciar RM.*

Obșeacul este adunat pentru barac. Această cutie se află la o persoană anumită și el duce evidența, lista. În general acestea sunt pentru cei care au nevo-

ie. Poți să te apropii și să rogi să îți dea. Pentru neputințările care fac ceva lor la fel li se dă ceai și țigări, la cei care sunt obijenii și spală WC-le în aceleași baracuri, ori mătură afară li se dă pentru aceasta, (ca o plată). *Persoană eliberată din detenție, penitenciar RM.*

Din fiecare pachet tu dai o parte și o parte îți rămâne ție, țigările la fel. Nimeni nu te impune, dar oricum o anumită parte tu trebuie să o dai. Ceai, produse poți da. Când este închis în carceră, din acei poriadacinaie, la fel este pregătită mâncarea și este trimisă lor: țigări, ceai. Aceasta nu este permis dar se înțeleg cumva și... Sau la carantină când vine cineva cu etapul. *Persoană eliberată din detenție, penitenciar RM.*

Pentru trai liniștit în penitenciare se plătește autorităților penitenciare, care mai apoi au înțelegeri cu angajații privind anumite înlesniri, privind posibilitatea evitării respectării unor norme formale din penitenciar. Suma este diferită de la penitenciar la penitenciar. Din bunuri se oferă deținuților din castele inferioare pentru muncile prestate în penitenciar, celor care sunt închiși în carceră, deținuților etapați din alt penitenciar etc.

Normele informale

Persoanele private de libertate se conduc de un set de norme informale care reglementează relațiile deținut – deținut, deținut – angajat. Aceste norme sunt necesar de respectat paralel cu normele formale, care organizează activitatea instituției. Normele informale ca și castele deținuților sunt pe de o parte negate, dar pe de altă parte confirmate în cadrul interviurilor de către angajații din instituțiile penitenciare. Respingerea existenței acestor norme nu face decât să neghe nevoile, problemele deținuților din straturile inferioare. Normele informale sunt cele care permit ierarhizarea deținuților în funcție de anumite criterii, permit un anumit mod de relaționare cu angajații și cu deținuții.

Autorii studiului „Baseline Study into Criminal Subculture in Prisons in the Republic of Moldova” Arshak Gasparyan, Gavin Slade, Jurgen Van Poecke, Victor Zaharia, afirmă că o problemă cu care se confruntă categoria obijenăie, este că regulile privind interdicțiile din codul deținuților sunt ambigue și sporesc abuzurile sau aplicarea violenței față de această categorie de deținuți. Cei din stratul *obijenăie* trebuie să respecte reguli specifice care nu pot fi încălcate, acestea sunt:

- să folosească obiectele, ustensilele proprii, în special în cantină dar și în afara ei;
- să se ferească din cale făcând loc să treacă cei din alte categorii când merg pe coridoare;
- să meargă pe lângă perete și nu prin spațiu deschis;

- să nu privească pe cei din alte categorii în ochi;
- să nu dea mâna pentru salut persoanelor din alte categorii [2, p. 34].

Dacă nu sunt respectate aceste norme persoana este pedepsită prin violență fizică. Este în interesul deținuților să respecte aceste norme, chiar dacă pare a fi contrar, deoarece deciziile privind poziția în caste poate fi schimbată prin respectarea normelor și plata unei sume de bani, iar *obijenâie* ar putea reveni, urca în ierarhie [2, p. 34].

Casetă. Normele privind stratul informal al umilițiilor

Umiliții nu se intersectează cu ceilalți și ei sunt cumiți, lucrează, sunt receptivi. *Angajat penitenciar.*

Umiliții sunt evitați, neglijați de ceilalți deținuți. Umiliții nu trebuie să se atingă de lucrurile celorlalți deținuți. *Angajat penitenciar.*

Natura antisocială a tradițiilor subculturii penitenciare constă în faptul că acestea mențin în stare stabilă orientarea inițială a celor care le păstrează și transmit de a continua un mod de viață amoral, parazită. Subcultura penitenciară dă naștere unor forme de comportament ilegal cum ar fi: extorcarea de bani, extorcarea de produse alimentare, formarea de fonduri de asistență financiară a infractorilor, organizarea jocurilor de noroc pentru a obține beneficii materiale și beneficii de altă natură, eschivarea de la muncă, umilirea celor care refuză să respecte normele informale etc. Pericolul tradițiilor și obiceiurilor rezultă din faptul că ele oferă comunității de „autorități” din instituțiile penitenciare norme pentru consolidarea influenței lor, confruntarea cu organele de drept și protejarea grupurilor de deținuți din straturile superioare de intervenții din exterior [6, pp. 24-25].

Problemele cotidiene ale deținuților

În cadrul interviurilor realizate deținuții au indicat o serie de probleme care fac parte din cotidianul lor:

- condițiile rele de detenție în penitenciare. Aproape în fiecare penitenciar deținuții au indicat această problemă. Angajații spun că deținuții își pot face condiții dacă au sursele financiare necesare. Într-unul dintre penitenciare, în cadrul verificărilor făcute în celule, au fost deposezați de termoplonjoarele electrice cu care: „Măcar un ceai să ne facem”, spuneau deținuții. Răspunsul unui angajat a fost că dacă ar fi fost fierbătoare nemodificate, așa cum sunt ele de la uzină, nu ar fi fost confiscate. „...posibilitatea de a crea condiții normale într-un mediu anormal: a avea un pat bun, o pătură bună, a-și bea cafeaua de di-

mineață, a putea comunica ușor cu ceilalți deținuți și cu familia, a putea telefona oricând, a fi tratat cu respect de către ceilalți etc.” [1, p. 72]. Toate acestea sunt ritualuri adaptative care au menirea de a face detenția mai ușoară, după Bruno Ștefan;

- asistența medicală care este de calitate joasă, iar din cauza numărului mare de deținuți, greu de accesat. Conform recomandărilor internaționale este necesar de a asigura monitorizarea, în mod regulat, a sănătății deținuților la primire și pe toată durata detenției. Experții în domeniu afirmă că în penitenciare există un procent mai ridicat de persoane cu probleme de sănătate, mai ales de sănătate mintală, decât în rândul populației generale. „Mai mult, încarcerarea în sine este susceptibilă de a duce la deteriorarea sănătății fizice și psihice a unui deținut, decât dacă nu se iau măsuri pozitive pentru asigurarea unui regim adecvat de activități” [5, p. 33];
- absența locurilor de muncă, că unora dintre ei nu li se acceptă cererea de angajare. La unul dintre penitenciare, un deținut ruga să i se ofere un loc de muncă în brigada agricolă. Răspunsul a fost negativ, deoarece după pronunțarea sentinței condamnatul mult timp nu a putut fi găsit și acum este văzut ca persoană cu risc sporit de a evada din penitenciar. Unul dintre angajați ne-a vorbit despre cei care lucrează în brigada agricolă, că muncesc până la ora 16.00, apoi se întind pe pământ și o oră nu se mișcă, se bucură de momentul de a fi în afara penitenciarului.

Studiul dat ne-a oferit o experiență deosebită, am avut posibilitatea să observăm o comunitate la care doar puțini au acces. Am cunoscut persoane care aparțin unei lumi diferite, care au nenorocul de a își ispăși pedeapsa prin privare de libertate. Argoul, folclorul, tatuajul, fondul informal al deținuților etc. sunt mecanisme ce permit integrarea mai ușoară a individului în comunitatea de deținuți. Între persoana aflată în detenție și comunitatea de deținuți se stabilesc relații formale, cât și informale, care capătă consistență și continuitate, fiind întărite de valorile, normele și scopurile comune ale comunității respective.

Detenția constituie o etapă din viața deținuților ce trebuie folosită cât mai eficient în scopul recuperării sociale a acestora. Resocializarea începe din momentul încarcerării și trebuie să continue întreaga perioadă a detenției. În acest sens sunt necesare programe derulate de specialiști în domeniul psihologiei, asistenței sociale, pedagogiei etc. și sprijin din

partea administrației penitenciarului prin alocarea de timp și de spațiu adecvat pentru aceste activități.

Ținem să menționăm că opiniile și remarcele formulate în prezentul studiu le aparțin persoanelor intervievate. Cercetarea dată reprezintă o încercare de a reflecta subiectul abordat, fără a pretinde că îl acoperă în totalitate.

Referințe bibliografice / References

1. Bruno Ș. Mediul penitenciar românesc. Cultură și civilizație carcerală. Iași: Institutul European, 2006. 250 p.
2. Gasparyan A., Slade G., Van Poecke J., Zaharia V. Baseline Study into Criminal Subculture in Prisons in the Republic of Moldova. Chishinau: Council of Europe, 2018. 281 p.
3. Le Breton D. Signes d'identité. Tatuages, piersings et autres marques corporelles. Paris: Métailie, 2002. 227 p.
4. Milică I. Expresivitatea argoului. Iași: Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, 2009. 352 p.
5. Murdoch J., Jiricka V. Combaterea relelor tratamente în penitenciare. Chișinău: Tipografia Centrală, 2016. 104 p.
6. Анисимков В. М. Криминальная субкультура и ее нейтрализация в исправительных учреждениях России: Автореф. дисс. ... докт. юрид. наук.

Сарагов, 1998. 45 с. / Anisimkov V. M. Kriminal'naya subkul'tura i yeye neytralizatsiya v ispravitel'nykh uchrezhdeniyakh Rossii: Avtoref. diss. ... dokt. jurid. nauk. Saratov, 1998. 45 s. / <http://law.edu.ru/book/book.asp?bookID=1213123> (vizitat 27.07.2019);

7. Середя В., Тонкоглаз В., Плохотнюк И., Болух Л. Криминальная субкультура. Кишинэу: Museum, 2002. 168 с. / Sereda B., Tonkoglaz V., Plokhotnyuk I., Bolyukh L. Kriminal'naya subkul'tura. Kishineu: Museum, 2002. 168 s.

Tatiana Mărgărint (Chișinău, Republica Moldova). Doctorand. Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie și Filosofie, Departamentul Antropologie și Filosofie.

Татьяна Мэргэринт (Кишинев, Республика Молдова). Докторант. Государственный университет Молдовы, факультет истории и философии, кафедра антропологии и философии.

Tatiana Margarint (Chisinau, Republic of Moldova). PhD student, State University of Moldova, Faculty of History and Philosophy, Department of Anthropology and Philosophy.

E-mail: margarinttatiana@yahoo.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0217-3613>